
Heinz Zahrnt,

POTJEČE LI BOG OD ČOVJEKA?

Zagreb, Družba Katoličkog
apostolata, 1980., str. 47.

U izdanju biblioteke "Družba katoličkog apostolata" koju uređuju palotinci (Zagreb, Remetski kamenjak, bb.), izišla je kao treća knjiga serije "Teološke meditacije" knjižica Heinza Zahrnta, "Potječe li Bog od čovjeka". Originalno izdanje objelodanio je Benzinger - Verlag (Köln), 1979, a na hrvatski ju je preveo Sead I. Muhamedagić, SAC.

Iako je knjižica mala, sadržajem je vrlo bogata i zanimljiva. U prvom dijelu auktor je dotakao aktualni problem "rođenja Boga iz čovjekova duha", kako su to prikazali i L. Feuerbach i K. Marx i S. Freud bilo s filozofskog ili sociološkog ili psihološkog stajališta. Premda su aspekti promatranja bili različiti, rezultat je isti: Vjera u Boga počiva na iluziji.

Tako po Feuerbachu, kojeg auktor naziva ocem modernog ateizma (str. 11.), čovjek producira religiju iz samoga sebe. Ona je tako "ljudsko samoštovanje i ujedno samootuđenje. A bogovi su zamišljene i u zbiljska bića preobražene čovjekove želje" (str. 12). Budući da je za Feuerbacha čovjek najviše biće i mjerilo drugih stvari, pa i same religije, trebalo bi

tog čovjeka probuditi iz religijskog sna i proglasiti da "Homo homini Deus est!" Zato se Feuerbach i trudi u svojim spisima i predavanjima da od "teologa učini antropologe, od teofila filantropo, od kandidata onosvijeta uporišta ovosvijeta, od religioznih i političkih sluga nebeske i zemaljske monarhije i aristokracije slobodne i samosvjesne građane Zemlje", (str. 12-13).

Po Marxu, koji je "tvorac jednog u biti ateističkog sistema" (str. 14), kritika religije je preduvjet svake kritike, i marksizam "kao čovjekov program potpuno svjesno je program protiv Boga" (Milan Mahoveč). Auktor sažima Marxovu kritiku religije u ove četiri maksime:

1. Religija je čovjekova tvorovina;

2. Religija je izraz čovjekove bijede. Budući da se religija iskazuje kao "izopačena svijest svijeta", Marx naziva religiju "duhovnom aromom svijeta", "opijumom naroda", "aureolom suzne doline", "imaginarnim cvjetovima vijenca".

3. Marx religiju naziva ne samo aromom i opijumom, nego je naznačuje ujedno "uzdahom potlačenog stvorenja" u stilu prosvjeda protiv čovjekove bijede.

4. Četvrta maksima Marxove kritike jest to da religija mora biti prevladana dokidanjem izopačenih odnosa u kojima je utemeljena. "Dokidanje religije kao iluzorne sreće naroda, zahtjev je za njegovu stvarnu sreću" (str. 17). Umjesto da pristaje za jednom iluzornom, onozemaljskom istinom, čovjek treba da "etablira istinu ovozemaljs-

ku" (str. 17). To je po Marxu zadaća povijesti. Tako se "kritika neba preobrazuje u kritiku zemlje; kritika religije u kritiku prava, a kritika teologije u kritiku politike" (str. 17). Kritika religije po Marxu završava poukom da je "čovjek čovjeku najviše biće" (str. 18), te zbog toga religija i postaje sve više "bez temelja" i sama od sebe odumire.

Nakon Feuerbachove filozofske i Marxove sociološke kritike religije, auktor ukratko izlaže i Freudovu povijesno-psihološku kritiku religije. Bog po Freudu nije ništa drugo doli uzvišeni nebeski Otac i "čežnja za Ocem korjen je religiozne potrebe" (str. 19). Freud objašnjava religiju na osnovi Edipova kompleksa, dakle, na osnovi čovjekova očinskog odnosa te je dijagnostičira "kao univerzalnu prisilnu neurozu" (str. 19). Uzme li se u obzir da je Sigmund Freud nazvao sebe "neprijateljem religije u svakom obliku i u svakom rastvoru" (str. 19), onda ćemo bolje shvatiti u kontekstu i njegovu kritiku religije koja se odigrava u tri stadija: na rampi (personifikacijom prirodnih sila u strahu pred prirodom i sudbinom), na pozornici (ontogenetski, tj. doživljajima osobe u djetinjstvu) i iza kulisa (filogenetski, tj. objašnjenjem podrijetla religije iz arhaične baštine), ali uvijek na istoj pozornici: na daskama psihoanalize. Tako je za Freuda religija rođena "iz potrebe da se čovjekova bezpomoćnost učini podnošljivom" te je "izgrađena od materijala uspomena na bezpomoćnost vlastitog djetinjst-

va i djetinjstva ljudskog roda” (str. 21-22). Zbog toga onaj tko vjeruje u Boga i ima religiju, ostaje - prema tumačenju Freuda - tijekom čitavog svoga života u ovisnosti o prijetućoj i zaštićujućoj očevoj slici svoga djetinjstva. To ga sprečava da se osamostaliti i on ostaje infantilni. U tom smislu Freud i označuje religiju kao ”psihički infantilizam” (str. 22) te predlaže da se čovjeka mora osloboditi svakog auktoriteta od kojeg se osjeća bilo ugrožen ili zaštićen.

U drugom dijelu knjižice (od 23. do 47. str.) auktor iznosi dvanaest kritičkih razmišljanja s pet različitih gledišta: antropološkog, historijskog, biblijskog, teološkog i političkog, kao odgovor na izazov kršćanskog vjerovanja u Boga. Auktor se pita zašto se ljudi moraju boriti protiv Boga, ako za njih uopće ni nema nikakvog Boga. Njemu nikako ne ide u glavu ”zašto tako mnogobrojni ateisti svoju tvrdnju da nema Boga, mogu tek vrlo rijetko mirno i sabrano izgovoriti?” (str. 39). Odbacivanje Boga nije dosad ljude učinilo nimalo ljudskijima mada je to bio zajednički cilj i opća nada sveukupne moderne kritike religije. Unatoč nastojanjima različite vrste (ideološke, znanstvene, političke i administrativne), religija ipak nije odumrla. Sve to ukazuje na to da religija ni u nastajanju, kao ni u nestajanju nije tek jednostavno posljedica druš-

tvenih odnosa.

Kritičari religije, Feuerbach, Marx i Freud, u načelu su svojom kritikom učinili veliku uslugu pravoj vjeri, jer je to pomoglo da dođe do neke vrste ”teološke higijene, čime su brojne okoštale i krive ljudske predodžbe o Bogu bile prevladane, a vjera u Boga očišćena od pseudo-elemenata” (str. 40-41).

Knjižica Heinza Zahrnta je vrlo interesantna za one koji se bave problemom religije te se na brzu ruku žele okoristiti kritikama koje su na račun religije uputila trojica spomenutih auktora. U njoj su dotaknuta ključna pitanja egzistencijalne problematike izražene i u samome naslovu ”potječe li Bog od čovjeka” (ili obratno). Auktor razrađuje i svoja razmišljanja o toj temi i daje dosta uvjerljiva i proživljena razmatranja. Vidi se da je dobro informiran u vezi s religioznom problematikom. Veliki je manjak ove knjižice što nije dokumentirana. Tvrdnje koje iznosi auktor, doista i stoje, ali se (ma baš ni jedanput) ne navodi odakle su te rečenice preuzete (premda se stavljaju pod navodnike, što upućuje čitaoca da se radi o citatima). Knjižica će vrlo dobro doći svima koji se nalaze pred intelektualnom dilemom: da li je Bog stvorio čovjeka ili je čovjek stvorio Boga. Izvrsno će poslužiti i svećenicima i katehetama koji se trude ”u vazda nesavršenom i nikad do kraja dospelom nastojanju potvrđivati

Božju stvarnost u stvarnosti svijeta” (str. 43), a svima ”kao časno intelektualno razmatranje” (str. 41) o vjeri, Bogu, religiji (a ne iluziji). Knjižicu zato toplo preporučamo.

Želimir Puljić